

Franjo Topić, *Teologija povijesti i Hans Urs von Balthasar*, Zagreb – Sarajevo, Synopsis – Napredak, 2014, 148 str.

Lino Veljak
lveljak@ffzg.hr

Hans Urs von Balthasar (1905. – 1988.) nedvojbeno pripada među najutjecajnije teologe 20. stoljeća, a ima i argumenata (posebice uvidom u njegove estetičke rasprave) na temelju kojih bi se moglo tvrditi da je također i filozofijski relevantan. Ovaj švicarski svećenik (bivši isusovac koji je umro kao imenovani kardinal Rimske crkve) objavio je 74 knjige, više od 400 članaka, 80 poglavlja u zbornicima, 120 predgovora ili pogovora, 85 recenzija, 12 antologija, a preveo je 83 knjige; pored toga razvio je i veoma zapaženu uredničku djelatnost. Na naš je jezik prevedeno osam njegovih knjiga (ali sve nakon njegove smrti).

Von Balthasarovoj estetici u njezinu odnosu spram Kantove posvećena je doktorska disertacija Ivice Raguža (koji na đakovačkoj teologiji drži i kolegij o von Balthasaru, a 2007. priredio je također zbornik o teologiji Karla Rahnera i von Balthasara), objavljena 2003. u Würzburgu na njemačkom jeziku, a rimska doktorska disertacija Franje Topića o von Balthasaru koja je bila napisana, obranjena i objavljena na talijanskom jeziku objavljena je u hrvatskom prijevodu pod naslovom *Čovjek pred objavom Boga u misli Hansa Ursa von Balthasara* (Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo 2006.).

Ipak, prvom monografijom o Hansu Ursu von Balthasaru objavljenom (i) u Hrvatskoj ima se smatrati knjiga profesora Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Sarajevu i kanonika Vrhbosanske nadbiskupije mons. dr. sc. Franje Topića, široj javnosti poznatoga kao dugogodišnjega agilnog predsjednika Hrvatskoga kulturnog društva Napredak. Pod naslovom *Teologija povijesti i Hans Urs von Balthasar* skriva se zapravo prerađeni magistarski rad *Teologija povijesti kod Hansa Ursa von Balthasara* što ga je autor obranio 1980. na rimskoj Gregorijani, proširen ekskursom o Francisu Fukuyami i manjim ekskursom pod naslovom »Hrvatska filozofija povijesti«. S talijanskog izvornika rad je na hrvatski preveo Tomislav Jozić, dok je sam autor aktualizirao prvobitnu varijantu rada (pogotovo s obzirom na bibliografiju) te dodao spomenuta dva ekskursa. Ujedno, ova je knjiga prva hrvatska monografija izrijeckom posvećena teologiji povijesti.

Nakon prikaza života i djela Hansa Ursa von Balthasara autor daje pregled problematike teologije povijesti, disciplinarno novoga postanja (prema nekim tumačenjima ona je, kao disciplina koja se po svojim ambicijama hoće nadograditi na historiografiju i filozofiju povijesti, nastala tek u 20. stoljeću), ali kao predmet teologije stara koliko i (kršćanska) teologija kao takva: Aurelije Augustin, po mnogima prvi sustavni filozof povijesti, ponajprije je teolog povijesti, njegov se pristup povijesti definitivno može kategorizirati upravo uključivanjem u sferu teologije povijesti (a i prije njega jasne naznake teologije povijesti srećemo kod Tertulijana, Origena i drugih patrista); na Augustina se nadovezuju, u različitim oblicima i s raznovrsnim naglascima, Joakim da Fiore, Toma Akvinski, Bonaventura, Nikola Kuzanski... Stoga bi bio pogrešan zaključak da je teologija povijesti nastala tek kao reakcija na sekulariziranu filozofiju povijesti, kako bi se to moglo zaključiti na temelju stajališta onih autora koji njezine početke vide u Tübingenškoj teološkoj školi ili čak – poput H.-I. Marroua – u djelu H. de Lubaca *Catholicisme, le aspects sociaux du dogme* (1938.). Posvetivši podjednaku pozornost suvremenim protestantskim, pravoslavnim i katoličkim teolozima povijesti, čije najznačajnije predstavnike kratko prikazuje, autor se usredotočuje na von Balthasarovu teologiju povijesti.

Dva središnja poglavlja u kojima Topić daje sustavan prikaz i komentar von Balthasarovih koncepcija nose naslove »Izlaganje teologije povijesti Hansa Ursa von Balthasara« i »Glavne teme von Balthasarove teologije povijesti«. Prvo od tih poglavlja prikaz je von Balthasarove teologije povijesti, pri čemu autor nudi i elemente komparacije von Balthasarovih pogleda s koncepcijama nekih drugih teologa koji su problematizirali temu povijesti. Drugo od spomenutih poglavlja posvećeno je sustavnom izlaganju i komentiranju glavnih pitanja kojima se von Balthasar bavio u svom teologijskom pristupu povijesti, od samog pojma povijesti i njegove geneze, pa do specifičnih pitanja von Balthasarove teologije povijesti, kao što su: odnos svete i profane povijesti, Isus Krist kao središte povijesti, mjesto Crkve i Marije u teologiji povijesti, te čovjek i njegovo ostvarenje u povijesti. Bitnim obilježjem von Balthasarove teologije povijesti autor smatra njezin naglašeni kristocentrizam, iz čega argumentirano izvodi ekumenske konzekvencije. Kontemplativan karakter njegove teologije vodi ga težnji za jedinstvom, a hipoteza o mogućoj definiciji von Balthasarove teologije povijesti kao teologije Duha Svetoga ostaje na razini (potencijalno veoma plodonosne) naznake.

Može se ustvrditi da je Franjo Topić sustavno i cjelovito zahvatio predmet svojega istraživanja, teologiju povijesti Hansa Ursa von Balthasara, te da je koncepcije švicarskog teologa na valjan način smjestio u kontekst njihova oblikovanja. Već je to sasvim dovoljan razlog za pozitivno vrednovanje ove monografije. Pozitivnu ocjenu zaslužuje u završni dio knjige.

Autor u zaključnom dijelu svojega razmatranja von Balthasarove teologije povijesti (koju će veoma precizno i primjereno definirati kao »teološku antro-

pologiju») daje neke primjedbe na račun von Balthasarova pristupa, te otvara pitanja na koja upućuje von Balthasarova teologija povijesti. Primjedbe su uglavnom veoma umjesne i utemeljene. Iznimku čini prigovor prema kojemu je von Balthasar u svojoj teologiji povijesti mogao i izostaviti temu napretka. Uistinu, na koji je način danas moguće misliti povijest, a da se mimoide središnja tendencija naše epohe, tendencija koja upućuje na niz bitnih pitanja o mogućoj budućnosti čovječanstva (već i zato što je napredak obilježen nizom protuslovlja, koja se niti mogu niti smiju ignorirati)?

Mogla bi se postaviti još neka kritička pitanja o ovoj knjizi: ponekad nije sasvim jasno na koji način autor razlikuje transcendentno od transcendentalnoga; nadalje, literatura se ne podudara u potpunosti s djelima na koja se autor poziva i koja referira (tako on u više navrata citira Modinu monografiju o von Balthasaru, ali tog djela nema u bibliografiji, možda i zato što ga autor ocjenjuje kao površno). Konačno, za razliku od korektnog i analitičnog ekskursa o Fukuyami, ekskurs o hrvatskoj filozofiji povijesti ima više slabosti: iako navodi članak Enisa Zebića o Mankančevoj filozofiji politike (što je posve opravdano kad se ima u vidu da je kod Julija Mankanca filozofija politike organski povezana s filozofijom povijesti), autor ne spominje Zebićevu knjigu *Od liberalnog do autoritarnog: filozofija politike Julija Mankanca* (objavljenu u Zagrebu 2013. godine), ali zato iz posve nerazumljivih razloga navodi knjigu Dimitrija Najdenovića *Filozofija istorije Imanuela Hermana Fihtea i drugi spisi iz filozofije, bogoslovlja i književnosti*, objavljenu 2003. u Beogradu (navođenje te knjige bilo bi opravdano ukoliko bi se ekskurs proširio tematikom filozofije povijesti na srodnim jezicima i u susjednim zemljama, ali u tom bi slučaju trebalo spomenuti još desetak djela srpskih autora, od kojih je većina značajnija za problematiku od spomenute knjige).

Ipak, unatoč takvim primjedbama, djelo Franje Topića, napisano vrlo kvalitetnim stilom i obilježeno visokom razinom konzistentnosti, zaslužuje bezuvjetnu pozitivnu ocjenu. Ne samo stručnjaci, već i šira obrazovana javnost (točnije, onaj dio koji je zainteresiran za probleme povijesti i povijesnosti) naći će u ovoj knjizi pristupačan i pouzdan vodič kroz von Balthasarovu teologiju povijesti te svojevrsan uvod i u von Balthasarov opus u cjelini i u problematiku teologije i filozofije povijesti.